

Надія Яковенко

Національний авіаційний університет

м.Київ

ДОМІНУЮЧИ АРХЕТИПИ УКРАЇНСЬКОГО МЕНТАЛІТЕТУ ЯК ПРОЯВ НАРОДНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Дослідження українського менталітету як першооснови народного світовідношення є актуальним в українській філософсько-літературознавчій думці на усіх етапах розвитку людства.

Існує безліч визначень поняття «Ментальність». Науково-літературний аналіз поняття «національний менталітет» дозволив виявити базові архетипи та їхні становлення і динаміку розвитку в українському соціумі.

У широкому, непрофесійному застосуванні слово “ментальність” означає “спосіб думання”, “сукупність інтелектуальних навичок”, “склад розуму”, а за походженням означає душу, точніше, “склад душі”, “людську вдачу”. Зазначимо, що ментальність – це своєрідна скарбниця генетичного коду народу, який уможлиблює осмислення закономірності розвитку культури, суспільної моралі. На основі зазначеного осмислення ментальності формується і проявляється відчуття національної ідентичності.

В українській ментальності, як і у будь-якій іншій, архетипи займають фундаментальне положення. Їх розгляд в українській національній свідомості дозволяє охарактеризувати поняття менталітету не в загальній формі чинника історичного процесу, а в конкретизованому вигляді.

Архетипи української культури тривалий час формувалися та розвивалися. На їх становлення впливали геополітичні умови, штучні та природні переселення, історія, інші культури. Так, архетип, тобто прообраз Землі в українському менталітеті відповідає аграрним початкам української цивілізації, господарським структурам землевлаштування, обрядово-календарним циклам сільського життя, кам'яним та курганним пам'яткам освячення землі тощо [1, С. 278].

Архетипним для українського менталітету є ідеал свободи. Він характеризує Україну як кордонну цивілізацію, яка, мабуть, була єдиною в світі, що втримувала тиск степу, кочових навал, стала батьківщиною людей, з яких ніхто не хотів бути пасивним глядачем тривалих історичних подій, а лише їх активним учасником.

Вагомий внесок у дослідженні ідентичності українців зробила відомий історик, етнокulturолог Н. Яковенко, акцентуючи увагу на межах ідентичності, просторі та його змісту. Вона зазначає: “Проводячи реальну чи уявну межу “нашої землі”, люди вже тим самим, як відомо, створюють дві географічно-культурні сутності – “землю Інших” та “свій” простір. Далеко не останню роль у змістовному навантаженні “свого” життєпростору відіграє усталення його назви. Адже, канонізуючись, вона за неписаною конвенцією мешканців перетворюється на священне ім'я батьківщини – успадкованої від предків землі, на якій об'єктивно існуюча даність (територія) наповнюється низкою уявних вартостей, що на цю територію проектується, – про спільність “крові”, інтересів, історії, культурної традиції тощо” [2, С. 9 – 10].

Для подальшого осмислення українського менталітету, на наш погляд, є важливим виділити, основні, формоутворюючі чинники українського світогляду на сьогодні: індивідуалізм, інтровертність, екзекутивність, емоційність, толерантність, стереотипність. Щодо останнього, ми б хотіли звернути увагу на побутування загальних стереотипів мислення і поведінки, які властиві українському народу. Ми вважаємо, що це важливе доповнення до культурних архетипів ідентичності, тому що стереотипізація носить соціально-культурний характер.

ЛІТЕРАТУРА

1. Проблеми теорії ментальності. / Відповідальний редактор академік НАН України М. В. Попович. – К., Наукова думка, 2006. – 408 с.
2. Яковенко Н. Дзеркала ідентичності. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI — початку XVIII століття. / Н. Яковенко. – К.: Laurus, 2012. – 472 с.
3. Рассел Г. Рік хюге по-данськи. Секрети найщасливішої країни у світі / Гелен Рассел; пер. з англ. О Ліпської. – Х.: Віват, 2018. – С.310-311.